

U S T A W A

z dnia 3 stycznia 1946 r.

o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej.

Art. 1. Dla planowego odbudowania gospodarki narodowej, zapewnienia Państwu suwerenności gospodarczej i podniesienia ogólnego dobrobytu przejmuje Państwo na własność przedsiębiorstwa na zasadach niniejszej ustawy.

Art. 2. 1. Bez odszkodowania przechodzą na własność Państwa przedsiębiorstwa: przemysłowe, górnicze, komunikacyjne, bankowe, ubezpieczeniowe oraz handlowe:

- a) Rzeszy Niemieckiej i byłego Wolnego Miasta Gdańska,
- b) obywateli Rzeszy Niemieckiej i byłego Wolnego Miasta Gdańska z wyjątkiem osób narodowości polskiej lub innej przez Niemców prześladowanej,
- c) niemieckich i gdańskich osób prawnych z wyłączeniem osób prawnych prawa publicznego,

- d) spółek kontrolowanych przez obywateli niemieckich lub gdańskich albo przez administrację niemiecką lub gdańską,
- e) osób, które zbiegły do nieprzyjaciela.

2. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami ustali w rozporządzeniu, jakie osoby i spółki oraz w jakim trybie będą uznane za podlegające przepisowi ust. 1. lit. b), c), d), e).

3. Przedsiębiorstwa niemieckich i gdańskich osób prawnych prawa publicznego (ust. 1. lit. c) przechodzą na własność odpowiednich polskich osób prawnych. W braku takich osób lub w razie zbiegu zainteresowań kilku osób prawnych, uchwała Rady Ministrów oznaczy osobę prawną, na własność której ma przejść przedsiębiorstwo.

4. Z mocy przepisu niniejszego artykułu nie przechodzi na własność Państwa lub osób prawnych prawa publicznego przedsiębiorstwo, określone w ust. 1:

- a) które zostało zajęte lub skonfiskowane przez b. władze okupacyjne, chyba że stanowiło ono przedtem własność Skarbu Państwa lub wspomnianych osób prawnych albo zajęcie lub konfiskata dotyczyły przedsiębiorstwa osób lub spółek, wskazanych w ust. 1 i 3,
- b) którego wyzbycie się na rzecz osób i spółek, wymienionych w ust. 1 i 3 nastąpiło po dniu 1 września 1939 r. pod wpływem groźby, uprawniającej właściciela zbywającego przedsiębiorstwo do uchylecia się od skutków prawnych oświadczenia woli.

5. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami określi tryb ujawnienia w księgach hipotecznych (gruntowych), w rejestrach handlowych i innych rejestrach publicznych przejścia na własność Państwa lub osób prawnych prawa publicznego przedsiębiorstw, nieruchomości do nich należących oraz praw na ich rzecz zahipotekowanych.

6. Nieważne są wszelkie czynności lub akty prawne, zdziałane po dniu 1 września 1939 r. co do przedsiębiorstw, wymienionych w ust. 1, celem zapobieżenia ich przejściu na własność Państwa lub polskich osób prawnych prawa publicznego.

7. O przejściu przedsiębiorstwa na własność Państwa lub polskich osób prawnych prawa publicznego (ust. 3 zd. 1) orzeka właściwy ze względu na rodzaj przedsiębiorstwa minister, którego orzeczenie jest ostateczne i nie ulega zaskarżeniu do Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Rozporządzenie Rady Ministrów określi tryb postępowania, w którym nastąpi przejście przedsiębiorstwa na własność Państwa.

Art. 3. 1. Za odszkodowaniem przejmuje Państwo na własność:

A. Przedsiębiorstwa górnicze i przemysłowe w następujących gałęziach gospodarki narodowej:

- 1) kopalnie oraz nadania górnicze, podlegające przepisom prawa górniczego,
- 2) przemysł naftowy i gazu ziemnego z kopalniami, rafineriami, gazoliniami i innymi zakładami przetwórczymi, gazociągami oraz przemysł paliw syntetycznych,
- 3) przedsiębiorstwa, służące do wytwarzania, przetwarzania, przesyłania lub rozdzielania energii elektrycznej w celu zarobkowego zbytu albo w celu zasi-

lania publicznych środków komunikacji, korzystających z prądu silnego,

- 4) przedsiębiorstwa, służące do wytwarzania, przetwarzania, przesyłania lub rozdzielania gazu dla celów przemysłowych i domowych,
- 5) zakłady wodociągowe, obejmujące więcej, aniżeli teren jednej gminy (okręgowo zakłady wodociągowe),
- 6) huty żelaza oraz huty metali kolorowych,
- 7) przedsiębiorstwa przemysłu zbrojeniowego, lotniczego oraz materiałów wybuchowych,
- 8) koksownie,
- 9) cukrownie i rafinerie cukru,
- 10) gorzelnie przemysłowe, destylarnie, rafinerie spirytusu oraz fabryki wódek,
- 11) browary o zdolności produkcyjnej powyżej 15.000 hl. rocznie,
- 12) fabryki drożdży,
- 13) młyny zbożowe o zdolności przemiałowej powyżej 15 ton zboża na dobę, obliczonej na podstawie długości wałców lub powierzchni kamieni młyńskich,
- 14) olejarnie o zdolności produkcyjnej powyżej 500 ton rocznie oraz wszelkie rafinerie tłuszczów jadalnych,
- 15) chłodnie składowe,
- 16) wielki i średni przemysł włókienniczy,
- 17) przemysł poligraficzny i drukarnie.

Rozporządzenie Rady Ministrów określi co do przedsiębiorstw, wymienionych w pkt 16 i 17, które kategorie z nich przechodzą na własność Państwa, a co do drukarni, które z nich mają być przekazane na własność organizacjom politycznym lub społecznym, stowarzyszeniom lub spółdzielniom.

B. Przedsiębiorstwa przemysłowe nie wymienione pod A, jeżeli zdolne są zatrudnić przy produkcji na jedną zmianę więcej, niż 50 pracowników.

Spod działania tego przepisu wyłącza się przedsiębiorstwa robót budowlanych oraz instalacyjnych bez względu na ilość pracowników, którą zdolne są zatrudnić. Rozporządzenie Rady Ministrów może podwyższyć dolną granicę 50-ciu pracowników w przemyśle wyrobów nie powszechnego użytku, bądź mało zmechanizowanym, bądź o charakterze pionierskim lub sezonowym.

C. 1) Przedsiębiorstwa komunikacyjne (kolei żelaznych normalnych i wąskotorowych, kolei elektrycznych, komunikacji powietrznej),

2) przedsiębiorstwa telekomunikacyjne (telefoniczne, telegraficzne, radiowe.).

2. Przejęciu przez Państwo na własność nie podlegają przedsiębiorstwa, wymienione w ust. 1, jeżeli stanowią własność związków sa-

morządowych, międzykomunalnych, spółdzielni albo związków spółdzielni. Jeżeli własność wymienionych związków lub spółdzielni dotyczy tylko części przedsiębiorstwa lub tylko części udziału majątkowego w nim, natenczas przejęciu na własność przez Państwo podlega tylko pozostała część.

3. Uchwała Rady Ministrów, powzięta na wniosek zainteresowanego Ministra, może wyłączyć spod działania przepisu ust. 1 poszczególne przedsiębiorstwa albo ich kategorie lub grupy.

4. Poszczególne przedsiębiorstwa, istniejące w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy, a nie podpadające pod przepis ust. 1, mogą być przejęte na własność przez Państwo na zasadzie uchwały Rady Ministrów, powziętej na wniosek zainteresowanego ministra, jeśli posiadają one faktyczną wyłączność produkcji w ważnych gałęziach gospodarki narodowej; w tym samym trybie może nastąpić przejęcie na własność przez Państwo przedsiębiorstw bankowych oraz szczególnych urządzeń magazynowych, składowych lub przeładunkowych, zwłaszcza w portach lub przy drogach kolejowych i wodnych.

5. Przepis art. 2 ust. 7 stosuje się odpowiednio do przedsiębiorstw przejętych na zasadzie niniejszego artykułu.

6. Orzeczenie o przejęciu przez Państwo na własność w trybie niniejszego artykułu może nastąpić tylko do dnia 31 grudnia 1946 r.

Art. 4. Założenie nowych przedsiębiorstw w gałęziach przemysłu i komunikacji, objętych przepisami art. 3 ust. 1 lit. A i C, wymaga uprzedniego uzyskania koncesji, udzielonej przez właściwego ministra w porozumieniu z Prezesa Centralnego Urzędu Planowania.

Art. 5. 1. Państwo może przedsiębiorstwa przejęte na własność prowadzić we własnym zarządzie albo przekazywać je samorządowi terytorialnemu lub spółdzielniom albo ich związkom na zasadzie uchwały Rady Ministrów, powziętej na wniosek właściwego ministra lub komitetu, powołanego w trybie ust. 2 niniejszego artykułu. Przedsiębiorstwa z zakresu art. 3 ust. 1 A pkt 9)—15) przekazuje Państwo samorządowi terytorialnemu lub spółdzielniom albo ich związkom uchwałą Rady Ministrów, powziętą na wniosek właściwego ministra lub komitetu powołanego w trybie ust. 2 niniejszego artykułu.

2. Uchwała Rady Ministrów powoła komitet złożony z przedstawicieli Ministerstwa Skarbu, Ministerstwa Przemysłu, Ministerstwa Administracji Publicznej, Ministerstwa Apropozycji i Handlu, Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej i Centralnego Urzędu Planowania oraz przedstawicieli: spółdzielczości, Związku Samopomocy Chłopskiej, związków zawodowych i samorządu terytorialnego. Zadaniem komitetu będzie przedstawianie Radzie Mini-

strów wniosków w przedmiocie przekazywania przedsiębiorstw upaństwowionych organizacjom spółdzielczym i samorządowi terytorialnemu.

3. Rada Ministrów przekaze w pierwszym rządzie na wniosek właściwego ministra lub wymienionego wyżej komitetu spółdzielniom lub ich związkom przedsiębiorstwa przemysłowe, które:

- oparte są wyłącznie lub głównie o miejscowy surowiec i produkują głównie dla potrzeb lokalnych,
- dotyczą lokalnego interesu producentów surowca lub konsumentów,
- są integralnie związane z funkcjami gospodarczymi, spełnianymi wyłącznie lub głównie przez spółdzielczość.

4. Rada Ministrów we wszystkich innych przypadkach przyjmie pod uwagę istotne interesy spółdzielczości zarówno konsumentów, jak i producentów.

Art. 6. 1. Przedsiębiorstwa przejęte na zasadzie przepisu art. 2 lub art. 3 przechodzą na rzecz Państwa lub polskich osób prawnych prawa publicznego w całości wraz z nieruchomością i ruchomym majątkiem i wszelkimi prawami (prawo do firmy, patenty, licencje, znaki towarowe, użytkowe itp.), wolne jednak od obciążeń i zobowiązań z wyjątkiem zobowiązań o charakterze publiczno-prawnym, zobowiązań na rzecz polskich osób prawnych prawa publicznego, zobowiązań na rzecz osób prawnych, stanowiących własność polskich osób prawnych prawa publicznego, służebności gruntowych oraz zobowiązań, mających swe źródło w stosunku najmu pracy lub odpowiedzialności za czyny niedozwolone.

2. Do odszkodowania za obciążenia i zobowiązania, które z mocy przepisu ust. 1 nie podlegają przejęciu stosuje się odpowiednio przepis art. 7.

3. Obciążenia i zobowiązania, które w chwili ich powstania były gospodarczo niezasadne, ulegają umorzeniu w całości lub w części względem Państwa lub polskiej osoby prawnej prawa publicznego.

4. Rozporządzenie Rady Ministrów ustali zasady i tryb postępowania w sprawach oznaczonych w przepisie ust. 3.

5. Przepis art. 2 ust. 5 stosuje się odpowiednio do przedsiębiorstw przejętych na zasadzie przepisu art. 3.

Art. 7. 1. Za przedsiębiorstwo przejęte przez Państwo na własność (art. 3) otrzyma jego właściciel od Skarbu Państwa odszkodowanie w terminie jednego roku, licząc od dnia doręczenia mu zawiadomienia w przedmiocie prawomocnego ustalenia wysokości przypadającego odszkodowania.

2. Odszkodowanie to będzie w zasadzie wypłacane w papierach wartościowych, zaś w wyjątkowych gospodarczo uzasadnionych

przypadkach może być wypłacane również w gotówce lub innych wartościach.

3. Wysokość należnego odszkodowania będą ustalały specjalne komisje. W postępowaniu przed tymi komisjami będą miały prawo uczestniczyć osoby zainteresowane. W razie potrzeby, a w każdym razie na żądanie osób zainteresowanych, komisja powoła odpowiednich biegłych.

4. Skład komisji, sposób powoływania jej członków, liczbę członków konieczną do ważności uchwał, tryb postępowania komisji oraz odwoływania się od jej orzeczeń określi rozporządzenie Rady Ministrów.

5. Przy ustalaniu odszkodowania należy uwzględnić:

- a) ogólne obniżenie wartości majątku narodowego,
- b) czystą wartość majątku przedsiębiorstwa w dniu przejęcia go przez Państwo,
- c) obniżenie wartości przedsiębiorstwa na skutek strat wojennych oraz strat, poniesionych w związku z wojną i okupacją przez przedsiębiorstwo w okresie od dnia 1 września 1939 r. do chwili przejęcia przedsiębiorstwa przez Państwo,
- d) wysokość nakładów, dokonanych po dniu 1 września 1939 r.,
- e) szczególne okoliczności wpływające na wartość przedsiębiorstwa (czas trwania koncesji, licencje itp.).

6. Rozporządzenie Rady Ministrów ustali szczegółowe zasady obliczania odszkodowania, uwzględniania okoliczności wymienionych w ust. 5 oraz sposób wypłacania odszkodowania (ust. 2) i tryb amortyzacji papierów wartościowych.

Art. 8. Przedsiębiorstwa, które w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy znajdują się pod zarządem państwowym, a nie podlegają przejęciu na własność przez Państwo w myśl przepisów niniejszej ustawy, będą najdalej do dnia 31 grudnia 1946 r. zwolnione od zarządu państwowego, a ich posiadanie przywrócone osobom, uprawnionym w trybie przewidzianym przez obowiązujące przepisy.

Art. 9. 1. Kto usuwa, ukrywa lub uszkadza majątek, podlegający przejęciu przez Państwo (art. 2 i 3) albo przedsiębiorze inne czynności w celu udaremnienia przejęcia majątku przez Państwo, podlega karze więzienia do lat 5-ciu i grzywnie do 10.000.000 zł albo jednej z tych kar.

2. Ponadto sąd orzeknie konfiskatę przedmiotu przestępstwa.

Art. 10. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Prezesowi Rady Ministrów i właściwym ministrom.

Art. 11. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Krajowej Rady Narodowej:
Bolesław Bierut

Prezes Rady Ministrów:
Edward Osóbka-Morawski

Minister Obrony Narodowej:
Michał Żymierski
Marszałek Polski

Minister Bezpieczeństwa Publicznego:
Stanisław Radkiewicz

Minister Skarbu:
Konstanty Dąbrowski

Minister Administracji Publicznej:
Władysław Kiernik

Minister Spraw Zagranicznych:
Wincenty Rzymowski

Minister Sprawiedliwości:
Henryk Świątkowski

w/z Minister Oświaty:
Bronisław Biedowicz

Minister Rolnictwa i Reform Rolnych:
Stanisław Mikołajczyk

Minister Przemysłu:
Hilary Mine

Minister Żeglugi i Handlu Zagraniczn.:
Stefan Jędrychowski

Minister Komunikacji:
Jan Rabanowski

Minister Zdrowia:
Franciszek Litwin

Minister Informacji i Propagandy:
Stefan Matuszewski

w/z Minister Kultury i Sztuki:
Leon Kruczkowski

Minister Leśnictwa:
Stanisław Tkaczow

Minister Apropowizacji i Handlu:
Jerzy Sztachelski

Minister Odbudowy:
Michał Kaczorowski

w/z Minister Pracy i Opieki Społecznej:
Edmund Giebartowski

Minister Poczty i Telegrafów:
Tadeusz Kcpeński

Minister Ziemi Odzyskanych:
Władysław Gomułka